

Πρὸς τοὺς μὴτας αὐτὸν διεκδοκᾶν ἡ
μεγίστη δ' ἡμῶν θέσις ΣΤΑ
Ν. Σ. Μανδρινῶν

ΔΟΓΜΑ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ

ΥΠΟ

τοῦ Ἱεροκλήρου
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ

Ἀρχιμανδρίτου.

Τῇ κ'. Μαρτίου 1866 Κυριακῇ τῶν
Βαίων εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Δήμου Μεσο-
λογγιέων τελεσθέν ἐν τῷ κήπῳ τῶν
Ἡρώων μνημόσυνον τῶν ὑπὲρ
πίστεως καὶ πατρίδος πεσόν-
των Ἑλλήνων καὶ φιλελ-
λήνων κατὰ τὰς τρεῖς
πολιτείας καὶ τὴν
ἀξιμνημόνευτον
ἐξοδὸν Μεσο-
σολογγίου.

ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ.

Τύποις

ΑΡΤΕΜΗ ΓΟΥΤΙΟΥΡΙΝΗ.

1866.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΒΗΧΑΣ
ΕΦΟΡ. ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑΣ

[Faint, illegible handwritten text at the top of the page]

ΑΚΑΔΗΜΙΑ
ΝΟΗΤΩΝ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

[Faint, illegible handwritten text at the bottom of the page]

ΔΟΓΜΑ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ

ΥΠΟ

τοῦ Ἱεροκλήρου

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΑΔΟΥ

Ἀρχιμανδρίτου.

Τῇ κ'. Μαρτίου 1866 Κυριακῇ τῶν
Βαΐων εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Δήμου Μεσο-
λογγιέων τελεσθέν ἐν τῷ κήπῳ τῶν
Ἡρώων μνημόσυνον τῶν ὑπὲρ
πίστεως καὶ πατρίδος πεσόν-
των Ἑλλήλων καὶ φιλελ-
λήνων κατὰ τὰς τρεῖς
πολιορκίας καὶ τὴν
ἀξιωματικόν
ἐξοδὸν Μεσο-
σολογγίου.

ΕΝ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΩ.

1866.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

ΤΩ

ΕΚ ΜΕΓΑΛΟΥ ΣΗΛΑΙΟΥ

ΦΙΛΟΜΟΥΣΩ· ΚΑΙ ΣΕΒΑΣΜΙΩΤΑΤΩ·

ΠΡΟΗΓΟΥΜΕΝΩ· ΚΥΡΙΩ· ΚΥΡΙΩ·

ΙΩΝΑ· ΚΑΝΕΛΛΟΠΟΥΛΩ·

ΤΩ ΦΙΛΟΞΤΟΡΓΩ ΚΑΤΑ ΠΝΕΥΜΑ

ΠΑΤΡΙ ΚΑΙ ΕΥΕΡΓΕΤΗ ΑΥΤΟΥ

ΤΟΔΕ ΕΥΓΝΩΜΟΝΩΣ.

ΑΝΑΤΙΘΗΣΙ.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΑΝ

Πρὸς

τὸν πανοσιολογιώτατον ἅγιον Ἀρχι-
μανδρίτην Κύριον Χριστοφόρον Σταμα-
τιάδην Ἱεροκλήρυκα τοῦ Νομοῦ Ἀκαρ-
νανίας καὶ Αἰτωλίας.

Τὴν προσεχῇ 20 ὑπερμεσοῦντος μηνὸς τελεσθή-
σεται τὸ ἐπέτειον μνημόσυνον ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἡ-
ρώων ὑπὲρ ἀναπαύσεως τῶν κατὰ τὰς διαφόρους
πολιορκίας, καὶ κατὰ τὴν νύκτα τῆς ἐξόδου πεσόν-
των Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ τὴν ἱστορίαν διερχόμενος, πολλὰς
μὲν ἀπαντᾷ πολιορκίας, πολλὰς ἀντιστάσεις ὀλίγων
κατὰ πολλῶν, ἀλλ' οὐδαμοῦ εὐρίσκει τὰς αὐτὰς πε-
ριστάσεις, τὴν αὐτὴν τῶν μαχομένων ἀνισότητά, τ'
αὐτὰ ἀποτελέσματα, ἅπερ ἐπηκολούθησαν τὰς τοῦ
Μεσολογγίου πολιορκίας, καὶ ἰδίως τὴν τηλέκροτον
ἐξοδον, ἥτις ἠλέκτρισε τὰς καρδίας ἐκατέρων τῶν
ἡμισφαίριων, δίκαιον εἶναι ὥστε τὸ μνημόσυνον τοῦ-
το νὰ τελεῖται μεθ' ὅσης οἰὸν τε ἀξιοπρεπείας καὶ
ἐπιστημότητος, ἐφ' ᾧ παρακαλῶ ὑμᾶς, ἵνα εὐαρεστη-
θῇτε καὶ ἐκφωνήσητε κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην ἀνά-
λογον πρὸς τοὺς ἄθλους τῶν Ἡρώων τούτων λόγον.

Καὶ γινώσκω μὲν τὴν προερχομένην δυσχέρειαν,
ἐνεκα ἐλλείψεως τοῦ ὕλικου καιροῦ, ἀλλ' ἔχων ὑπ'
ὄψιν τὴν περὶ τοὺς λόγους εὐχέρειαν ὑμῶν, οὐδό-

λως διστάζω, ὅτι, τοῦ χρόνου ἀνεπαρκοῦς ὄντος.
θέλετε ἀποδεχθῇ εὐμενῶς τὴν αἴτησίν μου ταύτην
καὶ καταθέσῃτε τὸν φόρον τοῦ εὐγενοῦς θαυμασμοῦ.
ὃν ὀφείλομεν εἰς τοὺς πεσόντας ὑπὲρ τοῦ ὅλου Ἑλ-
ληνικοῦ, ἐπιχέοντες ἄνθη τινὰ τῆς εὐγλωττίας Σας
εἰς τὸ πολυάνδριον αὐτῶν μνημεῖον.

Μεσολόγγιον τὴν 17 Μαρτίου 1866.

Ὁ Δημαρχῶν

(Τ. Σ.)

Σ. Μαχαλιώτης.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΞΟΣ

ΕΚΦΩΝΗΘΕΙΣ

ΥΠΟ

ΤΟΥ ΙΕΡΟΚΗΡΥΚΟΣ

ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΥ ΣΤΑΜΑΤΙΑΙΟΥ

Ἀρχιμανδρίτου

Τῇ κ'. Μαρτίου 1866 Κυριακῇ τῶν Βαίων
Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ Δήμου Μεσολογγιέων τελεσθῆν
ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἡρώων μνημόσυν τῶν ὑπὲρ
πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντων Ἑλλήνων
καὶ φιλελλήνων κατὰ τὰς τρεῖς πολιορ-
κίας καὶ κατὰ τὴν ἀξιωματικόν
ἐξοδόν.

« Τὰ ὅσα τὰ ξηρὰ ἀκούσατε λόγον
» Κυρίου. Τάδε λέγει Κύριος τοῖς
» ὁστέοις τούτοις. Ἴδου ἐγὼ φέρω εἰς
» ὑμᾶς πνεῦμα ζωῆς, καὶ ἀνάξω ἐφ'
» ὑμᾶς σάρκα, καὶ ἐκτενῶ ἐφ' ὑμᾶς
» καὶ ζήσεσθε καὶ γνώσεσθε, ὅτι ἐγώ
» εἰμι Κύριος. »

(Ἰεζεκιήλ κεφ. ΛΖ'. 5.)

Μετὰ τὴν ἐν τοῖς Ἱεροῖς ναοῖς τελεσθεῖσαν θείαν
καὶ πάνσεπτον μυσταγωγίαν, συνήλθομεν, ὡς Σεβαστὴ
ὁμήγουρις, καὶ ἐν τῷ κήπῳ τῶν Ἡρώων, ἐνθα κεῖν-
ται τὰ ὅσα τῶν προμάχων καὶ ἀθλητῶν τῆς ἐλευ-
θερίας ἡμῶν, ὅπως κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων Χρι-

στιανῶν, οἵτινες προσήρχοντο εἰς τοὺς τάφους τῶν μαρτύρων, τελέσωμεν ἱερὸν μνημόσυνον, καὶ πάντες ὁμοθυμαδὸν προσφέρωμεν εὐχὰς καὶ δεήσεις πρὸς τὸν ζῶντος καὶ θανάτου τὸ κράτος ἔχοντα Κύριον, ὑπὲρ τῆς μακαρίας αὐτῶν μνήμης.

Ἀλλὰ τί βλέπω ἐν τῇ νεκροσίμῳ ταύτῃ τελετῇ, καθ' ἣν τὰ ὅσια καὶ ἱερὰ ἐπιτελοῦμεν ὑπὲρ τῆς αἰωνίας μνήμης τῶν ἐνταῦθα κειμένων; βλέπω πάντας ὑμᾶς σκυθρωπούς καὶ θυσιζόμενους ἐντὸς ἀχανοῦς καὶ κυματιζομένου πελάγους οἰκτρῶν ἰδεῶν καὶ λυπηρῶν ἀναμνήσεων· βλέπω ἅπασαν τὴν πόλιν μετὰ στεφάνων ἐξελθοῦσαν καὶ σωρούς χωμάτων καὶ λίθους τινὰς στεφανόουσαν, ἵσταται δ' αὕτη ἐδῶ, θρηνεῖ, πενθεῖ, καὶ οὐδύρεται. Ἰδοὺ τὰ περίξ ἡμῶν φαλακρὰ ὄρη σκυθρωπότερα καὶ μελανώτερα τοῦ συνήθους ἡμῖν φαίνονται· ἡ θάλασσα δ' αὕτη νηνεμεῖ, ἀκυματεῖ, θρηνεῖ τρόπον τινὰ τὴν ἀπώλειαν τινῶν αὐτῆς τέκνων· ἰδοὺ ἡ ἀτμοσφαῖρα βεβαρυμένη τρόπον τινὰ, ἕνεκα λυπηρῶν ἀναμνήσεων, πέμπει τὰ τέκνα αὐτῆς, τὰ πτηνὰ, ἵνα διὰ τῶν λιγυρῶν αὐτῶν φθόγκων συμπενήθῃσιν καὶ συνθρηνήσῃσιν μεθ' ἡμῶν.

Διὰ τί ἄρα γε τοσοῦτον καὶ τηλικοῦτον πένθος; διότι ἐξ ἀπάσης σχεδὸν τῆς Ἑλλάδος καὶ ἰδίως ἐκ τῆς πόλεως Μεσολογγίου ἀνηρπάγησαν προῶρως πολῖται ἀγαθοὶ, ἥρωες καὶ φιλοπάτριδες· πενθοῦσι σήμερον καὶ μελανυμονοῦσιν ἄνδρες καὶ γυναῖκες, διότι ἀπώλεσαν πατέρας, μητέρας, ἀδελφούς, ἀδελφάς, ἐκγόνους καὶ τέκνα· τὰ ὄρη φαίνονται συνω-

φρουωμένα, διότι ἔχασαν τοὺς ἀρχαίους αὐτῶν οἰκῆ-
τορας καὶ συντρόφους· ἡ θάλασσα πενθεῖ σήμερον,
διότι ἐστερήθη ἐκείνων, οἵτινες ἐφωταγώγουν αὐτὴν
ἐν καιρῷ νυκτός, καὶ θωπεύοντες ἐπληττον τὴν ῥά-
χην αὐτῆς μὲ τὰς κώπας αὐτῶν· ὁ δὲ τόπος εἰς τὸν
ὁποῖον ἰστάμεθα εἶναι ἐξυμνωμένος μὲ αἶμα Ἑλλή-
νων καὶ φιλελλήνων, φίλων, συγγενῶν, πατέρων,
μητέρων, καὶ παιδων, μὲ αἶμα ἀθλητῶν καὶ ἐλευθε-
ρωτῶν· τὰ δὲ πατούμενα ὑφ' ἡμῶν χόρτα τρέφονται
μὲ τὸ αἶμα αὐτῶν, καὶ ἀνκρύονται κατ' αὐτὴν τὴν ἐ-
ποχὴν, ἵνα δι' αὐτῶν πλέξωμεν εὐόσμους στεφάνους
καὶ κοσμήσωμεν τὰ γυμνὰ κρέατος καὶ ξηρὰ ὅσθ' αὐ-
τῶν ἐνταῦθα ἡρωϊκῶς ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος
πεσόντων. (Ὁ δὲ γηραιὸς οὗτος ἀγωνιστὴς Φοῖνιξ *
καὶ τοι φέρων εἰς τὸ σῶμα αὐτοῦ τοσαύτας πλη-
γὰς, αὐξάνει καὶ ἀναθάλλει, ἵνα μαρτυρῇ τὰς πρά-
ξεις καὶ ἀνδραγαθίας αὐτῶν). Αἱ δὲ ἐπάλξεις ἐκεῖναι,
καὶ τὰ γηραιὰ ἐκεῖνα τηλεβόλα θρηνοῦσι καὶ πεν-
θοῦσι σήμερον τὴν στέρησιν τῶν χειρῶν ἐκείνων, αἵ-
τινες ἔδωσαν εἰς αὐτὰς ὑπαρξιν, αἵτινες ἔτρεφον αὐ-
τὰ ἐμβάλλουσαι εἰς τὰ ἡχηρὰ καὶ τρομακτικὰ αὐτῶν
στόμακα ἄφθονον καὶ ἔχθροφθόρον τροφήν. Οἱ δὲ
σῶροί τῶν χωμάτων τούτων, τὸ ἐπωνόμιον Ἡρώα,
δεικνύουσι καὶ ἐξηγοῦσιν εἰς ἡμᾶς τὸν βίον τῶν ὑπ'
αὐτὰ κρυπτομένων, ὧν τὰ κατορθώματα μόνῃ ἡ ὄψις
δύναται ν' ἀφηγηθῇ καὶ περιγράψῃ. Ἐγὼ δὲ ὁ ἐλά-

Σημ. (Ὁ Φοῖνιξ οὗτος μεταφυτεύθη ἐκ τοῦ κέντρου τῆς πό-
λεως ἐν τῷ κήπῳ τῶν φερωνύμων Ἰπρώων, φέρεται δὲ ἱκανὰ ξό-
σματα καὶ ὁπλὰς οὐκ ὀλίγας ἐξ ἐλληνικῶν σφαιρῶν.)

χιστος φρουρὸς τῶν ἐπάλλεων τῆς νέας Ἱερουσα-
λήμ, ὁ ισχνόφωνος καὶ βραδύγλωσσος, ὁ ὑπὸ τῆς
πόλεως πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν ταχθεὶς, ἵνα ἐαρινοῖς
ἄνθεσι τὴν ὑπέρτιμον κορυφὴν τῶν ἐνταῦθα κειμένων
κατασταίψω, ἄπτομαι ἄκροις μόνον δακτύλοις τῆς
ἀφηγήσεως τῶν ἡρωϊκῶς κατορθωμάτων τῶν κατὰ
τὰς τρεῖς πολιιορκίας τοῦ ἐνδόξου Μεσολογγίου, καὶ
τὴν περιφανῇ αὐτοῦ ἔξοδον πεσόντων Ἑλλήνων,
καὶ φιλελλήνων, πρὸς οὓς ἡ πόλις αὕτη εὐγνωμονοῦ-
σα ἐπιτελεῖ σήμερον μεθ' ὅσης οἷόν τε ἀξιοπρεπείας
καὶ ἐπιστημότητος ἱερὸν μνημόσυνον ὑπὲρ αἰωνίας
μνήμης καὶ ἀναπαύσεως αὐτῶν.

Ἡ πολυπαθὴς μὲν ἀλλὰ περικλεὴς Ἑλλάς, ὀρ-
φανή καὶ ἐγκαταλειμμένη, καὶ ἐπὶ τέσσαρας αἰῶ-
νας τυραννουμένη εἶχε φθάσει εἰς ἀπόγνωσιν καὶ ἀ-
πελπισίαν, διὸ καὶ ἔκραξεν ὡς ἄλλη Σιών « Ἐγκα-
τέλιπέ με Κύριος, καὶ Κύριος ἐπελάθετό μου » (1) !
Ἀλλ' ἡ νέα αὕτη Σιών, δὲν ἐγκατελείφθη, καὶ τοι
ἐπὶ τοσοῦτον χρόνον διατελοῦσα ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς
ἀσεβείας καὶ ἀνομίας. Ὁ τὰ πάντα ἐν σπιθαμῇ χει-
ρὸς διακρατῶν, καὶ χρόνους καὶ καιροὺς τὴν ἐξουσίαν
ἔχων ἀνέβαλεν ἐν καιρῷ δεκτῷ τὴν σωτηρίαν τοῦ
περιουσίου αὐτοῦ λαοῦ. « Καιρῷ δεκτῷ ἐπήκουσά
» σου, καὶ ἐν ἡμέρᾳ σωτηρίας ἐβοήθησά σοι. » Ὅτε
δ' ἔφθασε τὸ ἔαρ τοῦ 1821 ἔτους, ἔαρ προωρισμένον
ὑπὸ αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ν' ἀνακάμψῃ μετὰ τὸν σκληρω-

(1) Ἦσ. μθ'. 14.

πότατον τῆς μακραίωνος δουλείας χειμῶν, ἔαρ καὶ
ὃ ἐμελλε ὁ θαρὺς καὶ δυσδόστακτος τῆς τυραννίας
ζυγὸς νὰ διαρρήχθῃ καὶ ἀποτιναχθῇ ἐκ τῆς πολυπυ-
θοῦς μὲν, ἀλλὰ περικλεοῦς πατρίδος ἡμῶν « Διαρ-
» ρήξωμεν τοὺς δεσμοὺς αὐτῶν, καὶ ἀπορρίψωμεν
» ἅψ' ἡμῶν τὸν ζυγὸν αὐτῶν (2). » Ὅτε ἀνέτειλεν
ἡ φαεινὴ καὶ χρυσολαμπῆς ἡμέρα ἡ 25 Μαρτίου,
ἡμέρα, ἣν αὐτὸς ὁ Κύριος προώρισε πρὸς χαρὰν καὶ
ἀγαλλίασιν ἡμῶν « αὕτη ἡ ἡμέρα, ἣν ἐποίησεν ὁ
» Κύριος ἀγαλλιασώμεθα καὶ εὐφρανθῶμεν ἐν αὐτῇ »
καὶ ἡ σάλπιγξ τοῦ Ἄρεως ἤχησε πανταχοῦ, ἤρξαντο
αἱ πεζομαχίαι ἐν Μονεμβασίᾳ, ἐν Τριπόλει, ἐν Κο-
ρινθιακῷ Ἰσθμῷ, Ἀκράτα, Βοστίτζη, Πάτραις, Κα-
λαβρυτοῖς, Μεγάλῳ Σπηλαίῳ, Βραχώριῳ, Αἰτωλικῷ,
κλεινῷ Μεσολογγίῳ καὶ ἀλλαχοῦ. Ναυμαχίαι δὲ
ἐν Μιτυλήνῃ, Μεθώνῃ, Τενέδῳ, Λήμνῳ, καὶ ἐν Ναυα-
ρίνῳ. Ἰδοὺ νέαι τρόπαιαι, νέαι ἡρωϊκαὶ πράξεις, νέαι
ἀθανασίαι. — Τούτων δὲ πασῶν τῶν μαχῶν καὶ μυ-
ρίων ἄλλων ἀποτελεσματικώτεροι ὑπῆρξαν ἡ ἐν
Ναυαρίνῳ καὶ αἱ τρεῖς τοῦ Μεσολογγίου πολι-
ορκίαι, ἃς κατὰ σειρὰν ἐν συνόψει διεξέλθωμεν,
ἵνα μάθωμεν ὁποίων ἀνδρῶν ἔστερήθημεν, ὁποίους
ἤρωας πενθοῦμεν σήμερον.

Ὁ τρομερὸς Ὀμέρπας Βριώνης ἐνωθεὶς μετὰ
τοῦ Κιουταγῆ τῆς Ἄρτης μετ' ἀπείρου καὶ ἀναριθ-
μήτου στρατοῦ ἐκπορθήσας τὸ Βραχώριον ἔστη πρὸ
τῶν προμάχων τοῦ Μεσολογγίου τῇ 26 Ὀκτωβρίου
1822. Οἱ δὲ κάτοικοι ἔντρομοι καὶ περίφοβοι γενό-

(2) Δαυὶδ ψαλμ. β. 3.

μενοι ἔνεκα τῆς αἰφνηδίου πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν αὐτῶν
 συρρόης ἐχθρικοῦ στρατοῦ, καύσαντες τὰς ἀγροτι-
 κάς αὐτῶν οἰκίας, καὶ τὴν ἰδίαν αὐτῶν χώραν δεν-
 δροκοπήσαντες κατέφυγον ἅπαντες εἰς τὸ κοινὸν
 ἔρμητήριον, τὸ Μεσολόγγιον, ὅπου ἄνδρες, γυναῖκες
 καὶ τέκνα νυχθημερὸν εἰργάζοντο πρὸς ὀχύρωσιν
 αὐτοῦ, κατασκευάζοντες χαρακώματα, τείχη καὶ ἐ-
 πάλξεις. Πλὴν, ἔνεκα τῆς πολλῆς συγκεντρώσεως
 τῶν ἀνθρώπων (ὕπὲρ τὰς 5 1|2 χιλιάδας), καὶ ἔνεκα
 τοῦ φόβου τῆς ἐλλείψεως τῶν τροφῶν ἔδοξε τοῖς
 ἥρωσι ἐκείνοις ν' ἀποχωρισθῶσιν, καὶ ἴσως διὰ παν-
 τὸς, τῶν προσφιλεστάτων αὐτοῖς τέκνων καὶ γυναι-
 κῶν, ὅθεν ἀπέπεμψαν ταύτας εἰς τὴν Πελοπόννησον
 καὶ Ἐπτανήσον· ὡ ποῖαι οἰμῶγαί, ποῖοι θρήνοι καὶ
 στεναγμοὶ δὲν ἐγένοντο τότε! ὡ ποῖα καρδιοστά-
 λακτα δάκρυα δὲν ἔρρανον τὰς παρεῖχας τῶν ἀποχω-
 ριζομένων! Μετὰ δὲ τὴν τοιαύτην πικρὰν καὶ θρη-
 νώδη ἀπομάκρυνσιν γερόντων, γυναικῶν, καὶ παίδων
 ἔμειναν μόνον ἐν Μεσολογγίῳ περὶ τοὺς 360, ὅπως
 ἀποθάνωσιν, ἔχοντες τροφὰς μόνον ἑνὸς μηνός, πο-
 λιορκούμενοί τότε διὰ ξηρᾶς μὲν ὑπὸ 44 χιλ. ἐχθρῶν
 τῶν ὑπὸ τὴν διοίκησιν τοῦ Ὁμέρπασα Βριώνη· διὰ
 θαλάσσης δὲ ὑπὸ τοῦ Ἰσοῦρ Πασσᾶ. Πλὴν μετὰ τὴν
 διὰ θαλάσσης διαλυθεῖσαν πολιορκίαν ναυμαχίας γε-
 νομένης, ἦλθε πρὸς αὐτοὺς βοήθεια ἐκ Πελοποννήσου
 περὶ τοὺς 700 ἄνδρας καὶ πολεμεφόδια· ἐξήρχοντο
 δὲ τότε καθ' ἑκάστην καὶ προσέβαλλον τοὺς ἐχθροὺς
 θύοντες καὶ ἀπολλύοντες ἐχθρικοὶ οὕτως τὸ ἀ-
 θῶον χυθὲν αἷμα.)—Προσβληθέντες δὲ ὑπὸ τῶν ἐ-
 χθρῶν πανστρατιᾷ δολίως καὶ ἐν καιρῷ νυκτός, καὶ

προσευχῆς, κατὰ τὴν χαρμόσουν ἐορτὴν τῆς τοῦ Χριστοῦ γεννήσεως, ἀπέκρουσαν τούτους, διεσκόρπισαν καὶ κατετρόπωσαν αὐτούς, ὥς οἱ λέοντες διασκορπίζουσι καὶ κατατρομάζουσι τοὺς κινηγοὺς καὶ πολιορκητὰς αὐτῶν Ἰνδοὺς· ἐτρόμαξαν δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε οἱ ἐχθροὶ ἐν ταῖς αὐτῶν ὀχυρώμασι ὠνειρεύοντο ἐροτολοιγὰ Ἑλληνικὰ ὄπλα, ὥς ὀλαγοὺς ἔντρομος ἐντὸς τῆς φωλεᾶς αὐτοῦ ἀπὸ πᾶσαν τῆς αὐρᾶς πνοὴν, ἀπὸ πάντα ῥοῖζον τῶν φύλλων τῶν δένδρων, ἔτοιμος εἰς φυγὴν ἅμα τῇ ἐμφανίσει τοῦ κυνηγοῦ· οὕτω καὶ οἱ πολέμιοι μόνῳ τῷ δούπῳ καὶ φλοίσβῳ τῆς θαλάσσης διεσπάρησαν κακὴν κακῶς, ὥς λαγοὶ, καὶ σκεφθέντες ἐπέστρεψαν εἰς Ἄρταν καὶ Πρέβεζαν, ἐγκαταλείψαντες ὑπὲρ τὰς 15 χιλ. νεκρῶν πρὸ τῶν πυλῶν τῶν ὀχυρωμάτων τοῦ Μεσολογγίου τούτου· καὶ ἐδῶ ἀδελφοί μου, ἐπληρώθη τὸ τοῦ Δαυὶδ « ἐν » τῷ ἀποστραφῆναι τὸν ἐχθρόν μου εἰς τὰ ὀπίσω ἀ- » σθενήσουσι καὶ ἀπολοῦνται ἀπὸ προσώπου σου. »

Αὕτη δ' ἡ νίκη, ἡ καρτερία καὶ γενναιότης τῶν Ἑλλήνων ἔσχεν ὡς ἀποτέλεσμα τὴν ἡμιελευθερίαν τῆς Ἑλλάδος. Ἰδοὺ ἡ Εὐρώπη θαυμάζουσα τὴν ἡρωϊκὴν ταύτην νίκην μένει ἔκθαμβος, συσκεπτομένη περὶ τοῦ πρακτέου. Ἰδοὺ φιλέλληνες θιγῶνται τῆς ἐλευθερίας, θαυμασταὶ τῶν κατορθωμάτων, ἐγκαταλείπουσιν ἡσυχίαν, ἀνάπαυσιν, πλοῦτη, δόξας, τιμὰς, γυναῖκας, τέκνα καὶ ἔρχονται εἰς Ἑλλάδα, ὅπως ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας αὐτῆς, ὅπως δοξασθῶσι, καὶ τὰ ὀνόματα αὐτῶν χρυσοῖς γράμμασι γραφῶσιν ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἱστορίᾳ, ὅπερ καὶ ἐγένετο.

Ὁ φρικτὸς Ὁμέρπασσας Βριώνης, μετὰ τοῦ Μουσάμπει ἐνωθεὶς, ζητεῖ μετὰ χιλιάδων πολλῶν ἐκδικησιν, ζητεῖ νὰ καταστρέψῃ τὴν φωλεάν τῶν ὑπερφάνων ἐν Μεσολογγίῳ λεόντων, ἀλλὰ πρὶν φθάσῃ, ἔλαβε τὰ ἐπίχειρα τῆς κακίας αὐτοῦ παρὰ τῷ Αἰτωλικῷ, καὶ λαθὼν δευτέραν πεῖραν τοῦ Ἑλληνικοῦ πυρὸς καὶ ξίφους ἐπνέκαμψε κητησχυμένος καὶ ἑντρομος τῇ 5 Ὀκτωβρίου 1823.

Ὁ δὲ σκαιὸς ἐκεῖνος Σουλτάνος πληγυθεὶς καιρίως τῇ ἀνδρίᾳ καὶ γενναιοψυχίᾳ τῶν ἐνταῦθα κειμένων Ἠρώων, ἠγέρθη κοιμώμενος, τίθησι τὴν τίσιν, καὶ τὸ αὐτοκρατορικὸν τῶν ἡμετέρων προγόνων στέμμα, τὸ ὁποῖον εἶδε τετρυπημένον ἐκ βολῆς Ἑλληνικοῦ ἀρχαικοῦ ὅπλου, καὶ τὸ ὁποῖον ἀπὸ τῆς κεφαλῆς αὐτοῦ σειόμενον νὰ πέσῃ ἠσθάνθη, τὴν δὲ κεφαλὴν αὐτοῦ καταληφθεῖσαν ὑπὸ σκοτοδινιάσεως καὶ τρέμων ὑπὸ τῆς λύσσης καὶ μανίας αὐτοῦ συγκεντρώνει πάσας αὐτοῦ τὰς δυνάμεις, ἐπικουρίαν ἐξ Αἰγύπτου λαμβάνει, καὶ ἐπιστολὴν πέμπει πρὸς τὸν Κιουταγῆ λίαν λυπηρὰν, πολὺ πικρὰν, ἔχουσαν οὕτω

» πέμπω σοι σήμερον στρατὸν, ὅσον μοι ἐζήτησας,
 » διατάττω δὲ σὲ ἐπὶ κεφαλικῇ ποινῇ νὰ ἐκπορθή-
 » σῃς τὸ αἰσχρὸν μοι ἐκεῖνο Μεσολόγγιον, νὰ ἔξα-
 » λείψῃς αὐτὸ τῆς γεωγραφικῆς του θέσεως, νὰ τὸ
 » ἀποτεφρώσῃς, καὶ τὸ ρίψῃς εἰς τὸ πέλαγος· τοὺς
 » δὲ κατοίκους αὐτοῦ ἅπαντας, ἀφοῦ δέσεις μὲ τὰς
 » ἀλύσεις, τὰς ὁποίας σοὶ ἐξαποστέλλω, ἀφοῦ ἀνει-
 » λεῶς βασανίσῃς νὰ τοὺς φέρῃς καθημαγμένους
 » ἐνώπιον τοῦ τρέμοντος ἐξ αὐτῶν θρόνου μου. »

Ἰδοὺ ὁ Κιουταγῆς μετὰ στρατοῦ ὑπὲρ τὰς 20 χιλ.
 ὑπερηφάνως καὶ ἀγερῶχος διερχόμενος τὸν Ἀχε-
 λῶν ἀπειλεῖ αὐτὸν ὡς ἐξῆς « ποταμὲ αὐθάδης καὶ
 » τολμηρὲ Ἀχελῶε, πρόσεξε μή μοι ἀντιτάξης ἐμ-
 » πόδια, τὰ ὅποια ἐνέβαλες εἰς τὸν Ὁμέρπασσα
 » Βριώνην, διότι σ' ἀπογεφυρόνω, σοὶ ἀλλάσω τὴν
 » πορείαν, σὲ καθιστῶ γῆν. » Οὕτως ἔχων καὶ
 τοιοῦτος ὢν ἔστη ἐστρατοπεδευμένος πρὸ τοῦ κλει-
 νοῦ τούτου ἐρείσματος τῇ 15 Ἀπριλίου 1823. Καὶ
 ἤδη ἀδελφοί μου, ἀρχόμεθα τῆς ἀφηγήσεως τῆς Β'.
 πολιορκίας τοῦ Μεσολογγίου.

Οἱ δ' ὄντως ὑπερήφανοι ἐντὸς αὐτοῦ ἥρωες καὶ
 φιλοπάτριδες, ὡς λέοντες ἤρχισαν νὰ ἐπιδιορθώνω-
 σι τὴν φωλεὰν αὐτῶν καὶ μετὰ πάσης δυνάμεως νὰ
 ἐξοπλίζονται. Ἐκάθηντο δὲ ἐπὶ τῶν ἐπάλξεων ἀνα-
 μένοντες γηθοσύνης τοὺς πολεμίους, ἄδοντες ὡς
 ἐξῆς « τὸ ν' ἀποθάνῃ τις εἶναι κοινὸν τοῖς πᾶσι,
 » ν' ἀποθάνῃ ὅμως καλῶς καὶ ἐνδόξως εἶναι τῶν
 » ἀρίστων ἀνδρῶν, εἶναι τῶν ἡρώων, νὰ ἐγκαταλείψῃ
 » δὲ τὴν πατρίδα αὐτοῦ καὶ νὰ περιπλανᾶται εἰς
 » ξένην γῆν, ὡς ἄπατρις, εἶναι αἰσχρὸν, εἶναι λυ-
 » λυπηρὸν, εἶναι θάνατος· νὰ μένῃ ὅμως πεσὼν
 » ὑπὲρ τῆς πατρίδος, ἐνθα ἐτάχθη, εἶναι δόξα, εἶναι
 » μνήμη αἰώνιος, εἶναι ἀθανασία. » Τοιαῦτα λέγον-
 τες καὶ ἐκδρομαὶ καθ' ἐκάστην ποιοῦντες θύοντες
 καὶ ἀπολλύοντες τὸν ἐχθρὸν, ἠνάγκασαν αὐτὸν νὰ
 ζητῇ συμφωνίαν. Οὗτοι δ' ἀπήντησαν αὐτῷ « συμ-
 » φωνία μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων δὲν εἶναι
 » ἄλλη παρὰ τὰ ὅπλα. » Ὁ δὲ Κιουταγῆς, θυ-

μωθεῖς τότε, ζητεῖ ἀπειλητικῶς τὴν παράτασιν τῶν ὀπλων· οὗτοι δὲ πάλιν αὐτῷ ἀπεκρίαντο « αὐτὸς » μολῶν λάβε ». (1)

Ὁ φιλοκίνδυνος οὗτος Κιουταχῆς κατεχόμενος τότε ὑπὸ μεγίστης ἀγανακτήσεως διαττάττει γενικὴν κατὰ τοῦ φρουρίου προσβολὴν, καὶ ὑπόσχεται τιμὰς καὶ δῶρα πρὸς τοὺς ὅσοι τὸ τεῖχος ἤθελον ἀναβῆ· πλὴν ἀποκρούεται ὑπὸ τῶν ἡρώων, ἡττᾶται καὶ τρέπεται εἰς φυγὴν καὶ τρέμει ἰστάμενος ἔνθεν ὠρμήθη. Ἴδου νίκη, ἰδου δόξα, ἰδου ἀθνασία. Ὁ δὲ διὰ θαλάσσης ἀποκλεισμός λύεται, τροφαὶ καὶ πολεμεφόνδια εἰσέρχονται, νέαι μάχαι, νέοι ἀγῶνες, νέα ἀνδραγαθήματα ἄρχονται, νέοι τάφροι ἀνοίγονται, τρίτον σύνθημα, τρίτος ἦχος σάλπιγγος τοῦ ἄρεως ἀκούεται περὶ τὸ ἔρεισμα τοῦτο, τρίτη γενικὴ ἐχθρική προσβολὴ κατὰ κράτος γίνεται, καὶ ἀπὸ τὴν ἐκπυρσοκρότησιν τῶν ὀπλων καὶ τηλεβόλων ἡ ἀτμοσφαῖρα σκοτεινὴ γενομένη φωτίζεται καὶ λάμπει ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρόν. Οἱ δ' ἐνταῦθα κείμενοι ἥρωες καὶ πολλοὶ τῶν ἐπιζόντων ψάλλοντες τὸ « γνῶτε ἔθνη » καὶ ἡττάσθε ὅτι μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός » ἔχαιρον μαχόμενοι ὑπὸ σκιᾷ, μαχόμενοι ἐν νυκτὶ ὥς οἱ λύκοι χαίρουσιν ἐν καιρῷ σκοτεινῆς καὶ θυελώδους νυκτὸς, ἀναζητοῦντες ὀρούμενοι τὴν λείαν αὐτῶν πρὸς σπαραγμὸν, διασκορπίζουσι τὰ ποίμνια καὶ ποιμένας, οἵτινες ἔντρομοι καὶ περίφοβοι ζητοῦσι νὰ σωθῶσι καὶ διὰ κραυγῶν καὶ ἤχων βροντωδῶν προσ-

(1) Λυκοῦργος.

παθοῦσι νὰ λυτρώσωσι τὰ ἑαυτῶν ποίμνια· Οὕτω
καὶ οἱ ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ μαχόμενοι Ἕλληνες
ἀπώθοῦσι καὶ καταδιώκουσιν ἐκ τῶν χαρακωμάτων
τοὺς ἐν ἄρμασι καὶ ἐν ἵπποις κάτ' αὐτῶν προσερχο-
μένους πολεμίους, οἵτινες ἀπέρχονται τῇ 6 Ὀκτω-
βρίου 1825 κατησχυμένοι ἐκ τοῦ πεδίου τῆς μάχης,
τὸ ὁποῖον ἐγκατέλειψαν πλῆρες 18 χιλιάδων πτω-
μάτων πρὸς βορὰν τῶν κυνῶν καὶ τῶν ὀρνέων, « Ἄλλ-
» οὔτοι ἐν ἄρμασι καὶ ἐν ἵπποις, ἡμεῖς δὲ ἐν ὀνό-
» ματι Κυρίου Θεοῦ ἡμῶν ἐπικαλεσόμεθα. Οὗτοι
» συνεποτίσθησαν καὶ ἔπεσον, ἡμεῖς δὲ ἀνέστημεν
» καὶ ἀνωρθώθημεν (1). » Ἰδοῦ, ἔληξε καὶ ἡ δευτέρα
τοῦ περικλεοῦς τούτου ἐρείσματος πολιορκία, ἥς τὰ
ἀποτελέσματα ἦσαν ἡ ἐνθάρρυνσις καὶ ἐγκαρδίωσις
τοῦ φιλελληνικοῦ πνεύματος ἐν τῇ Εὐρώπῃ, ὁ θαυ-
μασμὸς τῶν Ἑλληνικῶν ἀνδραγαθιῶν, καὶ ἡ ἀπό-
φασις σχεδὸν τῆς θεοσδότου ἐλευθερίας. Ἦδη δὲ
προβαίνει ὁ λόγος εἰς τὴν τρίτην πολιορκίαν, μεθ' ἧς
συνέχεται καὶ ἡ περιφανὴς ἔξοδος, ἐν ᾗ καὶ περισ-
σότερον θέλομεν ἐνδιατρίψει.

Μετὰ ἐννέα μηνῶν διάστημα αἰφνης καὶ παρ' ἐλ-
πίδα ἐκστρατεύει κατ' αὐτοῦ τοῦ ἰδίου περικλεοῦς
ἐρείσματος ὁ τρομερὸς κραταιὸς πανοῦργος καὶ ἀ-
ληθὴς Εὐρωπαῖος κατὰ τὴν τακτικὴν στρατάρχης

(1) Ψαλμ. ιθ'. 8.

Ἰβρὰ ἡμ'. Οὗτος πολιορκεῖ τὸ Μεσολόγγιον διὰ ξηρᾶς καὶ θαλάσσης στενώτατα τῇ 22 Δεκεμβρίου 1826. Ἰδὼν δὲ τὸ φρουρίδιον τοῦτο καὶ περιφρονῶν πρόπον τινά, εἶπεν ὑπερηφάνως πρὸς τὸν Κιουταγῆν « ἦ τὸ » ἐκπόρθεις ἐντὸς ἐνὸς μηνός, ἢ τὸ ἐκπορθῶ ἐντὸς » 10 ἡμερῶν. » καὶ ἅμα λαβὼν αὐτὸς τὴν διοίκησιν τοῦ στρατοῦ, τοῦ πεπειραμένου τῆς φωλεᾶς ταύτης Κιουταγῆ ἀρνηθέντος, προσβάλλει αὐτὸ πάντοθεν καὶ κατὰ κράτος, πλὴν ἐνίκηθη, ἐξεδιώχθη παρὰ τῶν ἐδῶ κειμένων ἡρώων, οἵτινες, καὶ τοι ἄ. πηυδοκότες καὶ κουρασμένοι ἀπὸ 9 μηνῶν ἐργασίας καὶ μάχας, καὶ τοι ἔχοντες ἤδη φρούριον καὶ ἐπάλλξεις κατερρίμωμένα καὶ σχεδὸν ἐπιπεδωμένα, ἀντέχουσι, νικῶσι, τρέπουσιν εἰς φυγὴν τὸν ὑποσχεθέντα τὴν ἐκπόρθησιν ἐντὸς 10 ἡμερῶν καὶ μὴ δυνηθέντα μὴδὲ μετὰ ἓνα καὶ ἥμισυ μῆνα. Κυριώτατος ὅμως καὶ θανατηφόρος ἐχθρὸς τῶν ἡρώων τοῦτων ἦσαν ἡ σιτοδεία, ὁ στενὸς τῆς θαλάσσης ἀποκλεισμός, καὶ ἡ ἐπάνοδος τῶν τέκνων αὐτῶν.

Ὁ τρομερὸς ἐκεῖνος Ἰβρὰ ἡμ. πληγωθεὶς οὕτω διέταξεν αὐστηρῶς τὴν 6 Φεβρουαρίου τὸν κατὰ τῆς πόλεως φρικαλέον ἐκεῖνον βομβαρδισμόν. Χιλιάδες λοιπὸν θροντοφθόρων κεραυνῶν ἐξεσφενδονίζοντο κατὰ τῆς πόλεως καθ' ἐκάστην ἡμέραν. "Ὡ πόσοι δὲν εὗρισκον τότε τὸν μαῦρον θάνατον ἐν ταῖς ἐξίσιας καὶ καλύβαις αὐτῶν! "Ὡ πόσοι γυναῖκες μετὰ τὰ βρέ-

φη εἰς τὰς ἀγκάλας δὲν ἐγένοντο βορὰ τῶν ἀνελ-
πίστων ἐκείνων κεραυνῶν! Ὡ πόσα ἀγνά καὶ ἀθῶα
βρέφη δὲν ἀπῆρχοντο εἰς τὸν ἄδην, ὅπως ὡς ἀγ-
γελοι καθοδηγήσωσιν ὕστερον τοὺς ἐλευσομένους
αὐτῶν γονεῖς! Πόσοι μαχηταὶ δὲν ἐπιπτον! θνή-
σκοντες δὲ ἔλεγον· « λυπούμεθα ὅχι ὅτι ἀποθνή-
» σκομεν, ἀλλὰ, διότι πίπτομεν αἰφνυδίως καὶ
» ἀνεκδίκητοι· τὸν θάνατον ὅμως οὐδόλως φοβοῦ-
» μεθα, διότι λαβόντες τὰ ὅπλα ἐλάδομεν καὶ αὐ-
» τὸν τὴν ἐκφορὰν καὶ κηδεῖαν ἡμῶν προητοιμά-
» σαμεν, τὴν νεκρικὴν ἀκολουθείαν ἐν τοῖς ἱεροῖς
» ναοῖς ἀνεγνώσαμεν, τὰ πένθημα φορέματα καὶ τὰ
» νεκρικὰ σάβανά μας ἡγεράσαμεν, τὴν διαθήκην
» μας μ' αἷμα ὑπεγράψαμεν, καὶ τὸ κατὰ τῶν
» Τούρκων μῖσος ὡς κληρονομίαν ἀφήσαμεν. » ταῦ-
τα λέγοντες ἐξέπνεον. Οἱ περιϊστάμενοι ἀδελφοὶ
αὐτῶν ἐκδίκησιν ζητοῦντες, καὶ λησμονοῦντες, ὅτι
ὑπάρχουν εἰς τὴν ζωὴν, ἐπέτουν, ὡς αἰετοὶ, ὑπεράνω
τῶν πτωμάτων κατὰ τῶν νυκτερινῶν τῶν Ἀράβων
προσβολῶν τοῦ τεύχους, κατὰ τοῦ ἀπειραρίθμου ἐ-
κείνου σμήνους, τὸ ὅποιον ἅμα τῷ βομβαρδισμῷ τρεῖς
ἐποιήσατο γενικὰς ἐφόδους, πλὴν καὶ τὰς τρεῖς ἀν-
τέκρουσαν γενναίως οἱ ἀτρόμητοι Ἕλληνες καὶ φι-
λέλληνες· τρεῖς ἐπιπτον ἐπὶ τῶν ἡρώων σωμάτων
οἱ διάπυροι ἐκεῖνοι μύδροι, αἱ θανατηφόροι σφαῖραι,
καὶ τρεῖς ἠχοῦσαι ἐπανάκαμπτον καὶ ἐφόνευον τοὺς

βάλλοντας ἐχθροὺς, καθὼς καὶ ὁ ὑπὸ τῶν ἑταίρων τοῦ Κάδμου βαλλόμενος καὶ κτυπούμενος ἄγρυπνος καὶ ἀκοίμητος τοῦ μαντείου (Δελφῶν) φύλαξ δράκων. Ἐπὶ μίαν ἡμέραν ἐφόνευσον καὶ ἔσφαζον τὴν ἑπτακέφαλον ἐκείνην Ὑδραν, πλὴν δυστυχῶς, ἀποκοπτομένης τῆς μιᾶς κεφαλῆς, δύο ἀνεφύοντο νέαι, καὶ ὅμως, ἡ Ὑδρα ἐκείνη ἐξεδιώχθη πρὸς τὸ ἱερὸν αὐτῆς δάσος τὸ σπήλαιον, πρὸς ἀνακούφισιν καὶ παρηγορίαν αὐτῆς, πλὴν καὶ ἐκεῖθεν ἐξεδιώχθη ὑπὸ τῶν νέων Ἡρακλέων λαφυραγωγησάντων τὸ πλεῖστον τῆς τροφῆς.

Ἄλλ' ἐν τούτοις τὸ Αἰτωλικὸν βιασθὲν ὑπὸ τῆς πείνης παραδίδεται τὸ Βασιλάδι καὶ ὁ Ντολμας ἡρωϊκῶς ἀντιστάντα ἀλληλοδιαδόχως πίπτουσι· τὸ δ' ἐνδοξον τοῦτο Μεσολόγγιον οὐδεμίαν εἶδον πλεόν λαμβάνον ἂν ὑπάρχωσιν ἄλλοι ζῶντες Ἕλληνες περικλείεται πανταχόθεν, πολιορκεῖται στενωτάτα καὶ ἀντέχει ἡρωϊκῶς· οἱ δὲ μακρόθεν τούτου Ἕλληνες μὴ δυνάμενοι νὰ παράσχωσιν αὐτῷ τὴν δέουσαν βοήθειαν ἠύχοντο πρὸς τὸν ὕψιστον νὰ λυτρώσῃ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτῶν ἐκ τοῦ ἐπικειμένου κινδύνου, ἀνεπεμπον εὐχὰς καὶ δεήσεις νὰ ἐλευθερώσῃ αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ φανεροῦ ὀλέθρου καὶ ἀπωλείας. Ἐνῷ δὲ κατὰ τὸ διάστημα τῆς ὀδυνηρᾶς ταύτης πολιορκίας τὰ πάντα ἐσεῖοντο, ἡ ἡμέρα νύξ ἐγένετο, αἱ οἰκίαι ἔνεκα τῶν χαλαζηδὸν ριπτομένων βομβῶν εἰς τὸν ἀέρα ἀνέτι-

νάσσοντο. Ἐνῷ σκέπασμα εἶχον τὸν οὐρανὸν καὶ τρω-
μα τὴν γῆν, καὶ ἄλλοι ἔκειντο χαμαὶ πληγωμένοι,
στερούμενοι ὕδατος καὶ τροφῆς, πάσης ἱατρικῆς καὶ
οἰκιακῆς θεραπείας. ἐνῷ ὅλοι σχεδὸν οἱ δρόμοι ἦσαν
ἐστρωμένοι μὲ ἀνθρώπινα πτώματα καὶ ψυχρὰ λεί-
ψανα, ἐνῷ αἱ ἐκκλησίαι ἦσαν πλήρεις ἐρχομένων καὶ
ἀπερχομένων προσκυνητῶν, ἐνῷ εἶχον τελειώσει καὶ
αἱ τελευταῖαι τῶν ἡρώων τροφαὶ, ἥτοι ζῶα, ἡμίονοι,
γάται, ποντικοὶ, δέρματα ζώων, χόρτα καὶ τὰ ξηρὰ
ἀκόμη τῆς θαλάσσης φύκια, ἐνῷ ὅπου καὶ ἂν ἐδάδι-
ζον ἐπ' αὐτῶν ἐπὶ αἵματος καὶ πτωμάτων γονέων, ἀ-
δελφῶν, γυναικῶν καὶ τέκνων· ἐνῷ τέλος ἀπώλεσαν
καὶ τὴν τελευταίαν τῆς σωτηρίας ἐλπίδα, καὶ οὐδὲν
ἄλλο ἔμενεν εἰς αὐτοὺς, εἰμὴ ὁ μαῦρος θάνατος, ὅστις
διέτρεχε μαινόμενος τὰς ἐπαλλξεις τοῦ φρουρίου· ἐνῷ
ταῦτα πάντα διεδραματίζοντο, μόνον οἱ γενναῖοι πο-
λεμισταὶ αἱ νέαι ἡρώιδες καὶ σπαρτιάτιδες γυναῖκες
καὶ τὰ ἐπιζῶντα τέχνα δὲν ἐπτοοῦντο, περιεφρόνουν
τὴν ζωὴν, ἐχλεύαζον καὶ περιέπαιζον τοὺς ἐχθροὺς,
περιεφρόνουν τὰ στοιχεῖα τῆς φύσεως, καὶ ἐπολέμου
ἐν ὀνόματι Κυρίου, τὸν ἐν ἄρμασι καὶ ἵπποις, κατ'
αὐτῶν προσερχόμενον ἀγέρωχον μέγαλαυχον καὶ ὑ-
περήφανον νέον Γολιάθ.

Πλὴν, ὡς σεβαστὴ ὁμήγουρις, ὅ,τι δὲν κατώρθωσεν
εἰς αὐτοὺς ἡ πείνα, αἱ βόμβαι, οἱ ἐχθροὶ, τὰ στοιχεῖα
τῆς φύσεως, κατώρθωσεν ἡ γοερὰ καὶ τρομώδης φω-

νῇ τῶν φιλτάτων αὐτοῖς τέκνων, φωνὴ ἤχοῦσα καὶ
 φελλίζουσα ὡς ἐξῆς « ὦ γονεῖς σκληροὶ καὶ ἀπάν-
 » θρωποι, ὦ σκληροκάριοι, ὦ τεκνοκτόνοι, διατί νὰ
 » μᾶς ἀφήσητε χωρὶς γονέων; διατί χωρὶς πατρίδος;
 » διατί ἐν αἰχμαλωσίᾳ; διατί νὰ μᾶς δώσητε τὸ ζῆν;
 » διατί νὰ μᾶς ἀναθρέψετε; διατί ἀσθενοῦντα νὰ μᾶς
 » περιποιηθῇτε, νὰ μᾶς ἰατρεύσητε; διατί ἤδη μᾶς
 » περιφρονεῖτε τόσο; ὦ γλυκερὰ πρόσωπα! ὦ χεῖ-
 » ρες πατρικαὶ καὶ μητρικαὶ! ὦ ἀγκάλαι, αἵτινες
 » μᾶς ἀνέθρεψαν! σήμερον θὰ στερηθῶμεν ὅλων τού-
 » των; θὰ γίνωμεν θῦμα τῶν σαρκοφάγων ὀρνέων,
 » καὶ τοῦ αἰμοχαροῦς τυράννου; Ἐν ὀνόματι τοῦ
 » Θεοῦ, ἐν ὀνόματι τῆς ἀγίας ἡμῶν πίστεως καὶ πα-
 » τρίδος ὑπὲρ ᾧ ἀποθνήσκετε τόσο γενναίως, ἢ
 » σώσατέ μας, ἢ σφάξατέ μας σεῖς οἱ ἴδιοι ἀποκό-
 » πτοντες τὸν τρυφερόν ἡμῶν τράχηλον. » Καὶ ἰδοὺ
 οἱ ἥρωες καὶ ἡρωίδες συγκινοῦνται, πληγώνονται
 ἀπὸ τὰς τοιαύτας τῶν τέκνων αὐτῶν τρομώδεις φωνάς.
 Συνέλαβον λοιπὸν τὴν ἰδέαν τῆς ἀπολυτρώσεως τῶν
 ἀθῶων αὐτῶν τέκνων, καὶ πέμπουσιν ἐπιστολὴν πρὸς
 τοὺς ἄλλους αὐτῶν ἀδελφούς, ὅπως αὐτοὶ καταλα-
 βόντες στενὰ τινα καὶ κορυφὰς τῶν λόφων τοῦ Ἀρα-
 κύνθου τοὺς ἀναμένωσιν ἐκεῖ, καὶ ἐκεῖθεν διευθυνθῶσιν
 εἰς ἀσφαλῆ μέρη νὰ συμπροσευχηθῶσι κατὰ τὴν ἀγίαν
 καὶ μεγάλην ἐβδομάδα τῶν παθῶν τοῦ Σωτῆρος, καὶ
 συνεορτάσωσι τὸ Χριστὸς Ἀνέστη . . . νὰ θύσω-

σι τὸν ἀμὺν ἐκεῖνον τοῦ πάσχα τῆς Αἰγυπτιακῆς ἐξόδου, τοῦ Μεσολογγίου λέγω. Καὶ ὡς ἡμέρα ἐξόδου ὀρίζεται ἡ 10 πρὸς τὴν 11 Ἀπριλίου τοῦ 1826, ἡμέρα, καθ' ἣν ὁ Μεσίας εἰσῆλθεν εἰς Ἱεροσόλυμα, καὶ τὰ πλήθη τῶν εὐσεβῶν ὑπεδέχοντο αὐτὸν με βῆμα φοινίκων εἰς τὰς χεῖρας, με κλάδους δένδρων ἀναφωνοῦντα καὶ κράζοντα « ὡσαννὰ ἐν τοῖς ὑψίστοις » εὐλογημένος ὁ ἐρχόμενος ἐν ὀνόματι Κυρίου. » Πλὴν, δυστυχῶς, ἡ ταχθεῖσα τῆς ἐξόδου ἡμέρα ἐγένετο γνωστὴ εἰς τοὺς πολυορκητάς, οἵτινες κατέλαβον τὰς θέσεις ἐκεῖνας ἐνεδρευνόντες τὴν λείαν· οἱ δὲ μακρὰν τοῦ Μεσολογγίου διατελοῦντες ἀδελφοί, καὶ οἱ ἐντὸς αὐτοῦ οὐδεμίαν εἶδρην καὶ γνῶσιν τῆς προδοσίας τοῦ μυστικοῦ τούτου εἶχον, ἀπεφάσισαν δὲ 2 χιλ. περίπου τὸν ἀριθμὸν μετὰ τὴν ἐκπλήρωσιν τῶν θρησκευτικῶν αὐτῶν χρεῶν νὰ ἐξέλθωσι, νὰ σωθῶσιν ἢ πέσωσι, διασχίζοντες τὰς πυκνάς τῶν πολεμίων φάλαγγας. Οἱ δ' ἀσθενεῖς, καὶ πληγωμένοι, γέροντες καὶ πολλοὶ τῶν λείαν τολμητιῶν νέων συνέλαβον τὴν τολμηρὰν ἰδέαν νὰ μὴ ἐγκαταλείψωσι τὴν φίλην αὐτοῖς πόλιν, ἀλλὰ νὰ μείνωσιν ἐκδικούμενοι τὸ κατὰ τὴν ἐξοδὸν χυθησόμενον αἷμα, νὰ χαθῶσιν ὑπὸ τὰ τελευταῖα ἐρείπια, νὰ σκεπασθῶσι μετὰ τὸ βαρὺ τοῦ τάφου χῶμα τῆς πατρίδος γῆς· ὃ ποῖος θρῆνος, ποῖος κοπετὸς δὲν ἐγένετο τότε! ὅποια κατανυκτικὰ καὶ εὐχαὶ, ποῖα λιθανωτὰ καὶ θυμιάματα δὲν ἔδωλ-

σάμωσαν τότε τὴν ἀτμοσφαῖραν! οἱ μὲν μένοντες καὶ ἀποχαιρετῶντες διὰ τελευταίαν φορὰν τοὺς ἐξερχομένους ἔλεγον « ἀπέλθετε τέκνα ἡρώων, ζήτε καὶ »
» εὐτυχεῖτε, ἀπαγγεῖλατε τῇ φίλῃ Ἑλλάδι, ὅτι ἐν-
» ταῦθα κεῖνται ὅσῃ ἱερά· ἐξέλθετε, σώζεσθε καὶ
» ἐνθυμείσθε σωθέντες, ὅτι εἵχετε γονεῖς καὶ συγ-
» γενεῖς, οἵτινες κεῖνται ἐν Μισολογγίῳ. » Οἱ δ' ἐξερχόμενοι μετὰ λύπης καὶ πικρῶν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς δακρῶν ἀποχωριζόμενοι διαπαντὸς τῶν γερόντων αὐτῶν γονέων καὶ τῆς φίλης πατρίδος, ἔλεγον μετὰ γοερᾶς φωνῆς. « ὦ γονεῖς, ὦ ἱερά τῶν πατέρων »
» καὶ συγγενῶν ὅσῃ! ὦ πατρίς γλυκὺ ὄνομα, καὶ διὰ »
» τελευταίαν φορὰν ἀπαγγέλλομέν σοι τὸ χαῖρε! »
» ἄκοντες σὲ ἐγκαταλείπομεν· καὶ ἂν διὰ τοῦ θανάτου »
» ἡμῶν σωθῇς, ἐλευθερωθῇς, αὐτονομηθῇς, σύλλεξον, »
» ὦ πατρίς, τὰ πολυώδυνα ὅσῃ ἡμῶν, συνάθροισον »
» αὐτὰ ὅπου καὶ ἂν ὣσιν ἐρριμένα, πεταμένα, γυ- »
» μνά κρέατος καὶ ζωῆς, καὶ κατάθεσον αὐτὰ ὅπου »
» σὺ κρίνεις καλὸν, διότι καὶ ταῦτα ἄψυχα ὄντα δύ- »
» νανται νὰ σ' ὠφελήσωσι. » Ἡ δὲ πατρίς εὐγνω-
μονοῦσα καὶ τὰς παραγγελίας τῶν ἡρώων ἀκριβῶς ἐκπληροῦσα συνέλεξε ταῦτα καὶ κατέθηκεν εἰς τὸ πολυάνδριον τοῦτο μνημεῖον ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ ὁποίου ἐνεφύτευσε καὶ τὸν νεαρὸν τοῦτον φοῖνικα, ἵνα διασαλπίζῃ τὰς ἡρωϊκὰς αὐτῶν πράξεις, ὧν τὰ ὀνόματα αὐξάνονται καὶ ἀνανεοῦνται ἐν τῇ ἱστορίᾳ, ὡς

οὗτος ὁ φοῖνιξ αὐξάνει καὶ ἀναθάλλει, « δίκαιος, ὡς
 » ὁ φοῖνιξ ἀνθήσει καὶ ὥσει κέδρος ἢ ἐν τῷ λιθάνῳ
 » πληθυνθήσεται. » Ὅλων δὲ τῶν τοιούτων συγκι-
 νητικῶν ἀποχαιρετισμῶν καὶ παραγγελιῶν οὐδεὶς
 ἄλλος μάρτυς ἦτο, εἰμὴ τὸ ἀκοίμητον τοῦ ὑψίστου
 ὄμμα.

Μετὰ δὲ τοὺς τοιούτους πρὸς ἀλλήλους ἀποχαιρε-
 τισμούς, ἐνῶ τὰ πάντα ἐκάθειδον, ἐκοιμῶντο, καὶ ἡ-
 ρέμουν, δύο μόνον φύλλα ἀγρυπνοῦσι, σείονται ἀντι-
 θέως, τὸ τῶν ἀγρίων κυνηγῶν Ἰνδῶν, καὶ τὸ τῶν
 πολυορκουμένων λεόντων, τὸ τῶν Ἀράβων Τούρκων
 Ἀλβανῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων. Οἱ μὲν πρῶτοι ὀ-
 πλισθέντες μετὰ πάσης δυνάμεως ἐντρομοὶ καὶ περί-
 φοβοὶ ἀνέμενον γρηγοροῦντες τὴν λείαν, τὴν ἄγραν,
 τὴν βοράν. Οἱ δ' ἀκονίσαντες τὰς τρομακτικὰς αὐτῶν
 ὀπλὰς καὶ ἐν τῷ μέσῳ θέσαντες ἀσθενεῖς καὶ πλη-
 γωμένους γυναῖκας καὶ τέκνα ἐξέρχονται κατὰ τὴν
 8ην. ὥραν, τῆς φορικαλέας ἐκείνης. νυκτὸς, ἐπαπει-
 λοῦντες παντελῆ ὄλεθρον καὶ καταστροφὴν κατὰ
 παντὸς, ὅστις ἤθελεν ἀντιταχθῆ πρὸς αὐτοὺς. Πλὴν
 φεῦ! Ἐνῶ τὴν γέφυραν διήρχοντο, θραύεται αὕτη
 καὶ συντρίβεται, ἔνεκα τοῦ πολλοῦ βάρους, καὶ πολ-
 λοὶ ἐξ αὐτῶν πίπτουσιν. Ὡ πόσοι τότε δὲν συνετρί-
 βησαν! Ὡ πόσοι τότε δὲν ἔπεσαν νεκροὶ καὶ ἄφωνοι
 ἐν τῷ λάκκῳ! Ὡ ποῖαι τότε φωναὶ γοεραὶ, φωναὶ
 ἀπαισίιοι καὶ φορικαλαί, φωναὶ κοπετῶν καὶ θοήνων!

ὅποιοι στεναγμοὶ δὲν ἐξήρχοντο ἐκ βάθους τῆς καρδίας αὐτῶν! ὦ ποῖαι παρακλήσεις καὶ ἐκτάσεις χειρῶν ζητοῦσαι βοήθειαν δὲν ὑπῆρξαν; πλὴν οὐδεὶς ἠδύνατο νὰ παράσχη αὐτοῖς τὴν παραμικρὰν βοήθειαν, ἀλλ' ἔμεινον κείμενοι μέχρι τῆς ῥοδοδακτύλου ἡοῦς, καθ' ἣν φθάσαντες οἱ ἀπηνεῖς καὶ ἀσπλαγχνοὶ τύραννοὶ ἐπέφερον εἰς αὐτοὺς τρομακτικὰς κακώσεις, ἐκρεοῦργησαν, ἐσφασαν, ἀπεκεφάλισαν, ἐγκύους γυναῖκας ἐσπάραξαν, σεμνὰς παρθένας ἐδίχσαν, τέκνα ἐκ τῆς μητρικῆς ἀγκάλῃς διεμέλισαν. Πλὴν, ἀδελφοί μου, τίς δύναται νὰ περιγράψῃ τὰς τραγικὰς ἐκείνας σκηνάς, τὰς διαδραματισθείσας κατὰ ταύτην τὴν περίστασιν καὶ κοσμοδόχτον τοῦ Μεσολογγίου ἐξοδον; δὲν εὐρίσκω λέξεις ἀποχρῶσας νὰ παρυστήσω τ' ἀνυπόφορα δεινὰ τὰ ὅποια ὑπέφερον οἱ ἐνταῦθα κείμενοι καὶ πολλοὶ τῶν ἐπιζώντων ἀδελφῶν ἡμῶν, ἐν μόνον δύναμαι νὰ εἶπω τὴν θρηνώδην τοῦ Προφήτου φωνήν « Φωνὴ ἐν Μεσολογγίῳ ἠκούσθη θρῆνος » κλαυθμὸς καὶ ὄδυρμὸς πολὺς Ῥαχὴλ κλαίουσα τὰ » τέκνα αὐτῆς. »

Οἱ μὲν μείναντες ἐκ τοιούτων καὶ τηλικαύτων δεινῶν πάσας τὰς δυσκολίας ὑπερβάντες, τὰς ἐχθρικὰς ἐπάλξεις ὑπερπηδήσαντες, καὶ τὰς πυκνάς τῶν πολεμίων φάλαγγας ξιφῆρεις διασχίσαντες ἐξῆλθον ἀνταλλάττοντες ἕκαστος τὸν θάνατον καὶ μόλις ὀλίγοι διεσώθησαν διὰ νὰ ἐκδικήσωσι τοὺς πεσόντας, διὰ νὰ ἐνταφιά-

σωσιν αὐτοὺς καὶ εἰς ἡμᾶς διηγηθῶσιν τ' ἀνδραγαθήματα, καὶ ἡρωϊκὰ αὐτῶν κατορθώματα. Οἱ δ' ἐναπολειφθέντες καὶ ἐκουσίᾳ ἐν τῇ ἱστορικῇ ταύτῃ πόλει μέιναντες, καθὼς καὶ ἐκεῖνοι, οἵτινες ἐπέσρεψαν ἐκ τῆς γεφύρας ἅμα ἀκούσαντες τὴν τρομώδη ἐκείνην φωνήν «ὀπίσω ὀπίσω» καταφεύγουσιν εἰς τὸν ἱερὸν τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος ναόν, καὶ ἀφοῦ διὰ τελευταίαν φορὰν ἐψαλλον τὸν τῆς θείας εὐχαριστίας ὕμνον «Τοῦ δείπνου σου τοῦ
 » μυστικοῦ, σήμερόν υἱὲ Θεοῦ, κοινωνὸν ἡμᾶς παρά-
 » λαβε· οὐ μὴ γὰρ τοῖς ἐχθροῖς σου τὸ μυστήριον
 » εἴπωμεν· οὐ φίλημά σοι δώσωμεν καθάπερ ὁ Ἰού-
 » δας, ἀλλ' ὥς ὁ ληστής ὁμολογοῦμέν σοι, Μνή-
 » σθητι ἡμῶν Κύριε ὅταν ἔλθῃς ἐν τῇ
 » βασιλείᾳ Σου ἐκοιμήσαν τῶν ἀχράντων μυστηρίων, καὶ ἐκεῖθεν ἐξερχόμενοι μεταβαίνουσιν εἰς τὴν πυρίτιδα μετὰ τοῦ ἐνθέρμου πατριώτου, μετὰ τοῦ ἀοιδήμου καὶ ἀειμνήστου Ἱεράρχου Ἰωσήφ, ὅστις διὰ μὲν τῆς ἁγίας αὐτοῦ δεξιᾶς εὐλογεῖ τὸ ἀγαπῇ τὸν αὐτῷ ποίμνιον, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς κρατῶν τὸν σκληρὸν καὶ μαῦρον θάνατον «Μνήσθητι ἡμῶν Κύριε, λέγει, καὶ ἀμέσως βυθίζει ἀναμμένον τινὰ δαυλὸν εἰς τὴν πυρίτιδα, καὶ τότε ἀνεπεταννύονται πάντες εἰς τὸν ἀέρα, οἱ θόλοι τοῦ οὐρανοῦ ἀνοίγονται καὶ συνάμα ἀνέρχονται οἱ μάρτυρες οὗτοι τῆς πίστεως καὶ τῆς ἐλευθερίας εἰς τὰς σκηναὶς τῆς οὐρανίου καὶ ἀλήκτου μακαριότητος. Ὁ δ' ἐχθρὸς εὐρῶν

ἀνοικτάς καὶ κενὰς φρουρῶν τὰς πύλας εἰσέρχεται καὶ οὐδὲν ἄλλο εὐρίσκει, εἰμὴ στρώματα πτωμάτων. Ὡ ποίων ἀνδρῶν, ποίων ἡρώων ἐστερήθημεν! Τίς δύναται νὰ παραστήσῃ τὴν πρὸς τὸν Θεὸν εὐσέβειαν καὶ πίστιν αὐτῶν, τὴν εἰλικρινῇ καὶ ἄδολον αὐτῶν αὐταπάρνησιν, καὶ ὁλοσχερῇ ἀφωσίωσιν εἰς τὴν πατρίδα, τὸν διάπυρον πατριωτισμὸν, καὶ τὸν ὑψηλόφρονα αὐτῶν ἡρωϊσμόν; ἐδῶ σιγησάτω πᾶσα γλῶσσα ῥητορικὴ, διότι πᾶς Ἕλλην καὶ φιλέλληνα εἶναι καὶ ὑπόθεσις δράματος, πᾶσα σπιθαμὴ γῆς, καὶ τρόπαιον δόξης, πᾶσα στιγμή καὶ μνημόσυνον ἱστορικῆς ἀθανασίας.

Ἀλλὰ τί, ὦ εὐσεβὴς ὁμήγουρις, ἐγέννησεν ὁ ἡρωϊκὸς αὐτῶν θάνατος; τί ἡ ἡρωϊκὴ τῆς πόλεως ταύτης ἀντίστασις καὶ κατὰ τὰς τρεῖς πολιορκίας; τί αἱ ἡρωϊκαὶ μάχαι τῆς Κλεισόβης καὶ Βασιλάδι, καὶ αἱ ἀλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος; τί, ἡ ἐν Ναυαρίνῳ, λέγω ναυμαχία (20 Ὀβρίου 1827), παρήγαγον τὸ ἀειθαλὲς τῆς ἐλευθερίας δένδρον, τὴν πολιτικὴν ἡμῶν ζωὴν καὶ ἀνεξαρτησίαν, καὶ τὴν ἐν πάσῃ ἐλευθερίᾳ λατρείαν πρὸς τὸν Θεὸν τῶν πατέρων ἡμῶν· ὦ τί βλέπω! τί ἀκούω ἐδῶ ὅπου ἵσταμαι! βλέπω τέσσαρας χοροὺς, ὁ εἷς συνίσταται ἐξ Ἑλλήνων, ὁ ἕτερος ἐκ Φιλελλήνων, οὗ προεξάρχει ὁ ἥρωες Βεῖρων, ὁ ἄλλος ἐκ γυναικῶν, καὶ ὁ τέταρτος ἐκ νηπίων· ὅλους δὲ τούτους τοὺς βλέπω ἐστεμμένους μὲ τοὺς ἀμαραντίνους σφάνους τῆς αἰώ-

νίου μνήμης καὶ ἱστορικῆς ἀθανασίας· πάντες δ' οὗτοι ὁμοθυμαδὸν ἀπὸ τῶν οὐρανίων σκηνωμάτων ἐντέλλονται, παραγγέλλουσι καὶ δίδουσι ἡμῖν τὰς ἐφεξῆς σωτηρίους παραινέσεις καὶ συμβουλὰς. « Παύ-
 » σατε πλέον δεικνύοντες τοσαύτην ψυχρότητα καὶ
 » ἀδιαφορίαν περὶ τὴν ἱερὰν ἡμῶν θρησκείαν, ἣτις
 » οὐ μόνον ὑπόσχεται ἡμῖν οὐρανίους ἀνταμοιβὰς,
 » ἀλλὰ καὶ μεγάλας ὠφελείας προσκαίρως παρέσχεν
 » ἡμῖν· ἡ θρησκεία διεφύλαξε σῶα καὶ ἀκέραια τὰ
 » ἥθη τοῦ πολυπαθοῦς ἡμῶν ἔθνους καθ' ὅλον τὸ
 » διάστημα τῆς μακράωνος δουλείας· ἡ θρησκεία
 » διετήρησε τὴν αἰμνήστον τῆς ἀρχαιότητος γλῶσ-
 » σαν· ἡ θρησκεία ἔκαμεν ἡμᾶς ν' ἀναγνωρίσωμεν
 » τὰ καταπατούμενα ἱερὰ ἡμῶν δικαιώματα, καὶ
 » πρὸς ἀνάκτησιν αὐτῶν ν' ἀναλάβωμεν τὸν ἀνισον
 » τῆς ἐλευθερίας ἀγῶνα· παύσατε τῆς πρὸς ἀλλή-
 » λους δυσπιστίας, ἀποσκορακίσατε ἐκ τοῦ μέσου
 » ἡμῶν τὸν ἐγωϊσμόν, τὴν φιλαυτίαν, τὴν φιλαρχίαν,
 » τὴν φιλιπρωτείαν, τὴν ἰδιωτέλειαν, τὰς διαιρέσεις
 » καὶ διχονοίας, τὸν φθόνον καὶ τὴν ζηλοτυπίαν,
 » τὴν λαοφθόρον καὶ ἔθνοφθόρον πολυτέλειαν· παύ-
 » σατε τῆς πολιτικομανίας, καὶ εἰς ὃ ἕκαστος ἐκλή-
 » θη ἐκεῖ καὶ μενέτω. « Μὴ πάντες προφηται, μὴ
 » πάντες ἀπόστολοι, μὴ πάντες διδάσκαλοι. . . . »
 » διότι ταῦτα τραυματίζουν τοῦ ἔθνους τὴν οὐσίαν,
 » διαταράττουσι τὸν ὀργανισμόν αὐτοῦ, καὶ μὴ θε-

» ραπευθέντα ἐπαπειλοῦσι θάνατον ψυχικὸν καὶ πο-
 » λιτικόν. Πρὸς τούτοις δὲ δεικνύετε πάντοτε ἔντε
 » λῇ εὐπείθειαν, ὑποταγὴν καὶ σέβας ἀπεριόριστον
 » εἰς τοὺς νόμους τῆς θρησκείας καὶ τῆς συνταγμα-
 » τικῆς πολιτείας, διότι διὰ τῶν δύο τούτων πτε-
 » ρύγων θέλετε ποδηγετήσῃ τὴν πατρίδα εἰς τὴν
 » ἀρχαίαν αὐτῆς εὐκλειαν καὶ δόξαν, θ' ἀνεγείρητε
 » καὶ ἀνυψώσῃ τὸ ἀγλαὸν καὶ λαμπρὸν οἰκοδόμη-
 » μα, οὗ τὰ θέμεθλα καὶ τὰς βάσεις ἡμεῖς μόνον ἐ-
 » θέσαμεν. « Πλάτυνον τὸν τόπον τῆς σκηνῆς σου
 » καὶ τῶν αὐλαίων σου, πῆξον, μὴ φείσῃ, μάκρυνον
 » τὰ σχοινίσματά σου, καὶ τοὺς πασσάλους σου κα-
 » τίσχυσον· ἔτι εἰς τὰ δεξιὰ καὶ εἰς τὰ ἀριστερὰ ἐκ-
 » πέτασον· καὶ τὸ σπέρμα σου ἔθνη κληρονομήσει
 » καὶ πόλεις ἡρηνωμένas κατοικήσεις (1). »

Ἡμεῖς δὲ, ὦ ἀδελφοί, τὰς θρησκευτικὰς καὶ πα-
 τριωτικὰς ταύτας συμβουλὰς εἰς τὰς πλάκας τῶν
 καρδιῶν ἡμῶν ἐγγχαράξαντες, ἅς προσπαθήσωμεν νὰ
 γίνωμεν ἄξιοι μιμηταὶ τῶν ἐνταῦθα κειμένων, καὶ
 ἅς παύσωμεν ἀπὸ παντὸς πένθους ὀδυρμοῦ, καὶ
 πάσης περὶ αὐτῶν λυπηρᾶς ἀναμνήσεως, διότι οὗτοι
 δικαίως καὶ νομίμως ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος ἀ-
 γῶνα τὸν καλὸν ἀγωνισάμενοι δὲν ἀπέθανον, ἀλλὰ

(1) Ἑσάϊας ΝΔ. 2—4,

ζῶσιν ἐν Κυρίῳ. « Δίκαιοι εἰς τὸν αἰῶνα ζῶσι καὶ » ἐν Κυρίῳ ὁ μισθὸς αὐτῶν. » Ἄς ἀνέλθωμεν ἐκ τοῦ βυθοῦ τοῦ ἀχανοῦς καὶ κυματιζομένου πελάγους τῶν οἰκτρῶν ἰδεῶν καὶ θλιβερῶν περὶ αὐτῶν αἰσθημάτων, διότι οὗτοι δὲν εἶναι νεκροὶ, ἀλλ' ὅπου ὑπάρχουσιν Ἕλληνες, καὶ ἐνόσω πνέουσι τὴν ζωογόγον τῆς ἐλευθερίας αὔραν θέλουσιν μνημονεῦει καὶ ἐξυμνεῖ τὰ ὀνόματα αὐτῶν « Ἔως τοῦ αἰῶνος τὸ μνη- » μόσουνον αὐτῶν εἰς εὐλογίαν. » Ἐγὼ δὲ ὁ πρὸ δύο ἡμερῶν προσκληθεὶς ἵν' ἀναβῶ τὸ βῆμα τοῦτο κατὰ τὴν τελετὴν τοῦ ἱεροῦ τούτου μνημοσύνου καὶ διηγηθῶ τ' ἀνεκδιήγητα, καὶ ἐκφράσω τ' ἀνέκφραστα ἀνδραγαθήματα τῶν ἡρωϊκῶς πεσόντων κατὰ τὰς τρεῖς πολιορκίας καὶ τὴν ἀξιόμνημόνευτον ἐξοδὸν τοῦ περικλεοῦς Μεσολογγίου παύα κατερχόμενος, διότι οὐδ' ὅλος ὁ βίος μου θέλει μ' ἐξαρκέσει πρὸς ὕμνον ἐπάξιον ἐνὸς καὶ μόνου ἐξ αὐτῶν, πολὺ δὲ περισσότερον πάντων.

Πρὶν δ' ἀπέλθωμεν, ἀδελφοί, τῶν Ἡρώων τούτων, τῆς κλασικῆς ταύτης γῆς, ἃς ἐπιδοήσωμεν πάντες ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ καρδίας τὸ αἰώνια ἢ μνήμη τῶν ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος πεσόντων Ἑλλήνων καὶ Φιλελλήνων ! Αἰωνία ἡ μνήμη ! Αἰωνία ἡ μνήμη !

Τέλος.

AKAΔHMIA AΘHNΩN

AKAΔHMIA AΘHNΩN

007000041550

